

De Huismus, een bekend vogeltje?

C. J. Heij

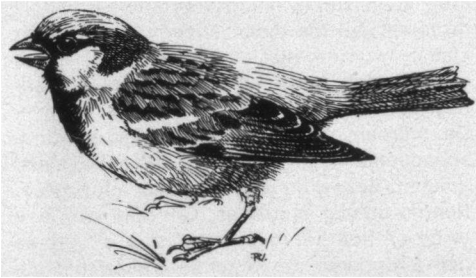
De Huismus is één van de weinige vogels, die de meeste mensen kennen. Dat wil zeggen herkennen. De literatuur laat ons over dit gewone vogeltje in de steek, hoewel deze cultuurvolger onder de vogels een grote tol van de oogst heft. Aan de Spreeuw, die niet onderdoet voor de Huismus, is wel onderzoek gedaan (Schäffner 1975).

De Huismus is een wantrouwende vogel, die de mens in veel gevallen te slim af is, zodat men liever niet aan een onderzoek naar zijn leven begint. Het vangen alleen is al een groot probleem. Bub (1975) spreekt in dit verband over een niet te grote zeef met krielkippen als lokvogels. Alleen het onder de zeef uithalen van de gevangen dieren wordt niet besproken. Onze ervaringen bij het vangen zijn niet erg gunstig en de resultaten zijn nooit te voorspellen. Allerlei nog onbekende factoren spelen daarbij een rol. De ene keer lukt het, de andere keer onder ogenschijnlijk gelijke omstandigheden lukt het niet. Met jonge dieren gaat het nog wel, maar volwassen vogels vangen is een zeldzaamheid.

Voorkomen en beweging

Deze als soort waarschijnlijk oorspronkelijk Z.W. Aziatische droogtevogel (Voous 1960) heft thans een enorme geografische verspreiding bereikt, waarvan Summers Smith (1963) 6°-70° noordelijk halfrond en 12°-55°

uit de Himalaya, Kashmir en Turkestan trekvogels zijn, die in Z.-Iran en N.W.-India overwinteren. Van trek in onze streken is uitermate weinig bekend. Volgens opgaven van het Vogeltrekstation werden in de periode van 1911 t/m 1975 in Nederland 5250 vogels geringd, waarvan er in de jaren 116 teruggemeld werden. Hiervan werden 101 exemplaren binnen een afstand van 1 km van de ringplaats teruggevonden. Verder werden 10 exemplaren tussen 1 en 2, 2 ex. tussen 2 en 3, 1 ex. tussen 3 en 4, 1 ex. tussen 4 en 5 en 1 ex. tussen 6 en 7 km van de ringplaats gevonden. Waarnemingen uit N.-Amerika, Duitsland en Engeland komen hiermee aardig overeen (Summers Smith 1963). Toch zijn er voor Nederland enkele opvallende trekwaarnemingen bekend. Zo vermelden Van Dobben & Makkink (1932) dat op 28 oktober 1932, 30 exemplaren langs de kust ZZW vlogen, waarvan een deel WZW richting zee trok. Haverschmidt (1930) meldt dat een in de nacht van 25 op 26 oktober 1930 gevangen ♂ tegen de vuurtoren van Westkapelle verongelukte, terwijl Makkink (1932) er een aantal trekkend waargenomen heeft. Hoewel men zich moet afvragen of dit werkelijk trek is, zijn dit toch vreemde waarnemingen. Vermeld moet bovendien worden,

Hulsmus ♂. Tekening: Rens Veenstra.

zuidelijk halfrond opgeeft. Verder suggereert Summers Smith dat de distributie over de wereld wijst op een afstamming uit tropisch Afrika. Hij vergelijkt hierbij het nest, dat uit gras bestaat en een zij-ingang, heeft met dat van veel tropische vogels. Verder doen leefgewoonten, zoals het eten van zaad, het broeden in bomen en het sociale gedrag aan weervogels van de savannen denken. Het is een typische standvogel, hoewel de vogels

Hulsmussennest in berk.
Het ronde boomnest
oorspronkelijk?
Foto: Kees Hey.

Afgeplat nest van Huismus, aangepast aan de beschikbare ruimte.

Foto: Kees Hey.

dat bij grootscheepse vergiftigingsacties in Duitsland, voor de herfst de opengevallen plaatsen weer aangevuld waren (Preiser 1957), hetgeen ook door een zekere mate van trek moet hebben plaatsgevonden. Eveneens bleek, dat in de winter van 1944-'45 tijdens de evacuatie van de bevolking van het zuidwestelijk deel van de Veluwe de mussen ook verdwenen en later toen de huizen weer bewoond waren ook weer aanwezig waren. Een typische cultuurvolger dus! Ook is bekend, dat jonge dieren bij het rijpen van het graan de dorpen verlaten en uitzwermen. Later komen ze weer in hun geboortedorp terug (Summers Smith 1963, Threagold 1960, Vooren 1967, Oei 1968, Oomes 1968).

Preiser (1957) vond 81,5% van de zwermvogels terug op de ringplaats, terwijl 18,5% in alle windrichtingen op uiteenlopende afstanden werd gevonden. Deze afstanden waren binnen de 4 km. Twee extremen werden 450 en 545 km, richting ZZW gevonden. Vermeld moet worden, dat het over 5143 dieren ging, waarvan slechts 17%, ondanks de grote bekendheid, die aan dit onderzoek gegeven was, teruggevonden werd. Dit wijst er dus op, dat we eventuele verplaatsing op enige schaal niet uit mogen schakelen.

Belangstelling platteland

In landbouwgebieden met menselijke bewoning kan de Huismus zich uitstekend handhaven. Er is veel afval en periodiek is er een groot aanbod van plantaardig voedsel. De meeste literatuur over de Huismus gaat dan ook over bestrijding en uitroeiing. De schade kan groot zijn, vooral wanneer de dieren gaan zwermen. Toch blijken de uitroeiingsmethoden te falen. Plaatselijk zijn honderd-

duizenden dieren vergiftigd, geschoten en op andere manieren vernietigd. Het uiteindelijke resultaat was tot nu toe matig. Hele acties werden gestaakt en men is nu de oecologie van het dier aan het bestuderen om tot betere bestrijdingsmethoden te komen. Er is zelfs een internationale werkgroep Granivorus Birds opgericht, die zijn secretariaat in Polen heeft. Het gaat hierbij hoofdzakelijk om musachtigen in vele landen en streken. In Nederland heeft het Instituut voor Toegespast Biologisch Onderzoek in de Natuur, afd. schadelijke dieren, studies over de graankeuze, broedsucces, en voedselaanbod aan nestjongen laten verrichten (Vooren 1967, De Leeuw 1968, Van Beek 1968, Valkenburg 1968). Na 1968 is hieraan niets meer gedaan.

We zien dus, dat er momenteel vooral internationaal aan graanetende vogels wordt gewerkt en wel in verband met schade en bestrijding.

Belangstelling stad

De Huismus is in engere zin niet bepaald biologisch gespecialiseerd en dusdanig flexibel, dat hij zich in het dikwijls trieste stadsmilieu uitstekend aanpast. Je komt hem tegen in stadscentra met kantoren en winkels, nieuwe flatwijken en stations, waar ze zich naar het schijnt dikwijls ondergronds bewegen. Toch hebben wij de indruk, dat ze zich beter thuisvoelen in stadswijken, die afgewisseld worden met groen, ook al zijn het maar achttertuintjes. Door deze enorme aanpassing is zijn levenskans groot. De belangstelling van de stadsmens is niet zo zeer economisch als wel emotioneel. De stadsmens voedt bedelende mussen met liefde en toewijding. In de steden hebben de

Huismussen bijzonder weinig concurrentie, hoewel de verwilderde duiven zich daar minstens evengoed schijnen thuis te voelen. Het aanbod van voedsel is groot, de concurrentie klein, ondanks de duiven en de in de stad röstende Spreeuwen. Predatoren zijn er weinig. Alleen de kat heft zijn tol van onbekende grootte. Van eerder genoemde 116 terugmeldingen van 5250 in Nederland geringde vogels in de periode van 1911 t/m 1975 zijn slechts 10 dieren door katten gedood. Van de rest werden er 8 levend gevangen, 5 geschoten, 5 waren slachtoffers van het verkeer, 2 in een val terechtgekomen, 4 tegen ruiten gevlogen, 1 vergiftigd, 1 doodgevroren en 1 door een stootvogel gedood. Vooral voor jonge dieren is het verkeer een gevaar. Aan de andere kant kent men genoeg voorbeelden van Huismussen die doodgevangen insecten van radiatoren van auto's afhalen. Toch blijft het de vraag of er in de stad wel voldoende voedsel en nestruimte is. En hoe krijgen de stadsmussen in de broedperiode hun rantsoen van eiwitten? Wij zien ze dan wel insecten vangen. In deze tijd zijn Huismussen dus bepaald 'nuttig'. Echt lastig zijn de dieren, wanneer ze in ventilatoren broeden en wanneer ze in het voorjaar knoppen van heesters en bloemdelen van bolgewassen vernielen. Maar daar let de stadsmens nauwelijks op. Hij zal niet schieten, maar eerder draadjes spannen om ze van zijn planten af te houden en zelfs rondsluipende katten verjagen. Zo te zien is de Huismus een van de meest

succesvolle vogels, die zich vooral in de door mensen bewoonde streken prettig voelt. De snelle kolonisatie, die de laatste eeuw heeft plaatsgevonden schijnt nog niet ten einde te zijn. Zal de Huismus de hele wereld veroveren? We kunnen rustig stellen, dat de steden grote mussenpopulaties herbergen, geholpen door het vele menselijke afval, de aanwezige voorraden en de vriendelijke benadering van de stedeling. Wat betreft het laatste heeft de mus een voorsprong op de verguisde rat, die in feite voor zijn kolonisatie gebruik gemaakt heeft van de zelfde stadsverschijnselen. Vooral de grote aanpassing van de mus aan de mens, de grenzeloze nestkeuze en de aanpassing op occasioneel voedselaanbod is uniek. Het schijnt dat het dier steeds minder gebonden wordt aan landbouwgebieden, maar meer een commensaal van de stadsmens wordt. Hij heeft een oecologische niche, die door geen andere vogel gebruikt wordt. Via trial en error wordt snel een oplossing voor bijna elk leefprobleem gevonden, waarbij het dier volgens Porter (1904, 1906) tijdens psychologische proeven op het zelfde niveau stond als apen en ratten.

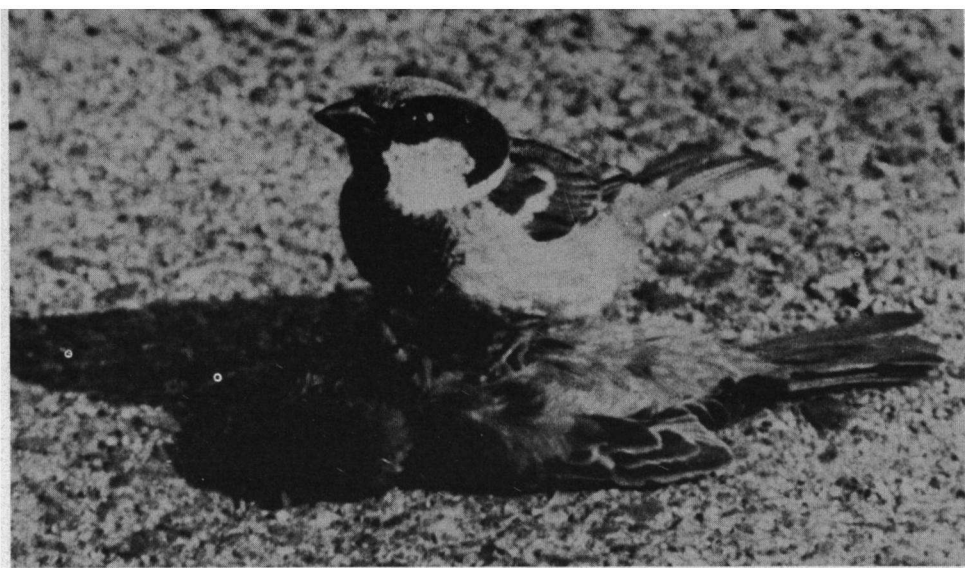
Toch is onze Huismus niet zo bekend als we denken. Daarom houden we ons voor ons onderzoek naar het succes van de Huismus als grote-stads-bewoner, als 'bleekneusjes', zou men misschien kunnen zeggen, als ze dat zijn, aanbevolen voor alle gegevens over dit dier, die voor onze vragen van nut kunnen zijn.

• Drs. C. Heij, Adriaan van de Doeslaan 54b, 3054-EG-Rotterdam.

Met dank aan prof. dr. K. H. Voous, voor het doorlezen van dit artikel.

LITTERATUUR:

- Beek, L. van (1968): Voedsel van nestjongen van de huismus RIN Arnhem.
- Bub, Hans (1969): Vogelfang und Vogelberingung. Die Neue Brehm Bucherei, Teil IV A Wittenberg
- Dharma, A. P. (1968): Populatie-dynamische onderzoekingen der huismus (*Passer domesticus*) in enige Gelderse streken. ITBON, afd. schadelijke dieren. Arnhem.
- Makkink, G. F. (1932): Vogeltrekwaarnemingen van 8 tot 20 okt. op Vlieland. *Ardea* 21: 64.
- Leeuw, J. de (1968): Verslag mussenonderzoek RIN-rapport Arnhem 1968.
- Dobben, W. H. van & G. F. Makkink (1932): De najaarstrek 1932 der zangvogels over het Waddengebied. *Ardea* 22: 157.
- Oomes, M. J. M. (1969): Nataliteit en nestmortaliteit van *Passer domesticus* L. ITBON Arnhem.
- Porter, J. P. (1904): A preliminary study of the psychology of the English Sparrow. *Am. J. Psychol.* 5: 313-346.
- Porter, J. P. (1906): Further study of the English Sparrow and other birds. *Am. J. Psychol.* 17: 248-271.
- Preiser, F. (1957): Untersuchungen über die Ortstätigkeit und Wanderung der Sperlinge (*Passer domesticus* L.) als Grundlage für die Bekämpfung. Diss. Inst. Pflz. Schutz. d. Landwirtschaft. Hochschule Hohenheim.
- Schäffner, B. (1975): Spreeuwensafari. A'dam.
- Summers Smith, D. (1963): The House Sparrow. London.
- Threadgold, L. T. (1960): Testicular response of the House Sparrow, *Passer domesticus*, to short photoperiods and low intensities. *Physiol. Zool.* 33: 190-205.
- Valkenburg, C. F. M. van (1968): Populatie-dichtheden en zwermvorming bij de huismus. RIN Arnhem.
- Vooren, C. M. (1967): Het broedsucces van de huismus in verschillende terreintypen. ITBON Arnhem.
- Voous, K. H. (1960): Atlas van de Europese Vogels. A'dam/Brussel.

Felle mannetjes Huisumus

Op 11 juli 1977 troffen we voor de Franse supermarkt van het kleine hoofdplaatsje van Presque'île de Rhuys, Sarzeau, zuidoostelijk deel van Bretagne, een dode Huisumus aan. Het dode diertje werd hevig geattaqueerd door een mannetjes Huisumus die het dode diertje vooral hevig naar de kop pikte. Af en toe door langskomende mensen verjaagd duurde het niet lang voordat hij weer was teruggekeerd. Een wijfjes Huisumus, en later eventjes nog een exemplaar bleven op de grond op zo'n twee meter afstand zitten kijken. Van het hele voorval kon ik een hele serie plaatjes maken. De doodsoorzaak van het ene vogeltje was onbekend. Wel vond ik het felle en langdurige gedrag van het prachtig uitgekleurde mannetje vreemd. Er wordt toch zo vaak beweerd dat dode vogels door hun soortgenoten niet meer als zodanig worden herkend. Nu herinner ik me dat ik wel eens vaker soortgenoten op dode vogels heb zien zitten. Een Huiswaluw die op straat was doodgereden, een Merel, een Zanglijster en onlangs hoorde ik dat ook van een Ekster.

Bij ons vertrek hebben we het dode Huisumusje opgeruimd. Het bleek een jong mannetjes Huisumus te zijn met al wat zwart op de keel. Zelfs toen het dode vogeltje weg-

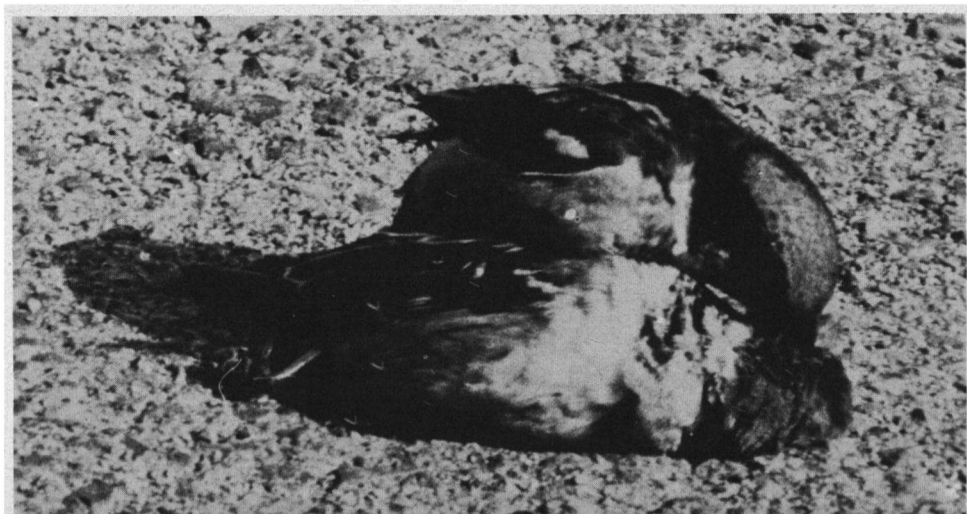
gepakt was kwam de mannetjes Huisumus terug om naar de kleine restjes te pikken die

van het dode diertje nog waren blijven liggen. Wie kan dit gedrag verklaren?

Jaap Taapken

Zie ook Joan Hall-Cragg (1977): Prolonged aggression by one male Blackbird towards corpse of another. *British Birds* 70: 300.

Biddende Huismus I

De heer Renting maakt in het decembernummer, jaargang 22: 950, melding van een 'biddende' Huismus. Dit gedrag nam ik in de zomermaanden van 1974 vrij dagelijks waar in de weilanden vlak voor ons huis. De hoogte varieerde van 40 tot 80 cm en het 'bidden' duurde gewoonlijk van 3 tot 5 seconden, soms tot 10 seconden toe. Opvallend was, dat meestal zo'n 6 tot 7 Huismussen tegelijkertijd dit gedrag vertoonden, terwijl ik ook éénmaal met zekerheid een Ringmus even zag 'bidden' tussen de Huismussen. De prooi bestaat dan meestal uit insecten.

● G. van Raak, Schuttershoefweg 1, Chaam N.B.

Biddende Huismus II

Naar aanleiding van de korte mededeling over 'biddende' Huismussen in Zuid-Engeland, kan ik mededelen dat de Nederlandse Huismussen dit ook doen. Herhaaldelijk heb ik Huismussen, zowel mannetjes als wijfjes, enkele ogenblikken boven korenvelden zien 'bidden'. Dit 'bidden' is niet te vergelijken met het wiekelen van bijvoorbeeld de Torenvalk. Toch staan de vogeltjes een tijdje in de lucht stil boven het koren. Soms vliegen ze een eindje verder en herhalen daar het 'spelletje'. Even later gaan ze op een halm zitten, maar ik heb ze nog nooit iets zien oppikken. Misschien is de prooi weggevloden, misschien zijn het 'vlieg oefeningen'?

● L. Warners, Dorpsstraat 21, Tynaarlo (D.).

Biddende Huismus III

In antwoord op de mededeling van de heer Renting kan ik mededelen dat ik in Zwitserland vaak op de beschreven wijze heb zien 'bidden', namelijk wanneer het hoge gras voortbeweegt over de bodem onmogelijk maakt. Vaak gingen zij op een kruidachtige stengel zitten, die onder hun gewicht verdoorboog, om zo naar ongewervelde dieren tussen het gras te zoeken. Ongetwijfeld hebben veel lezers deze manier van voedsel zoeken ook wel eens waargenomen. Jac. P. Thijssen vermeldt dit zelfde 'bidden' van de Huismus ook in zijn boek 'Het intieme leven der vogels' en eveneens van de Grauwe Vliegenvanger op koude en regenachtige dagen als er weinig insecten in de lucht en veel in het gras zijn. Buiten de Klapdekster zullen er nog wel meer zangvogels zijn die 'bidden'. Dit gedrag werd ook van de Wielewaal gemeld in Het Vogeljaar jrg. 21, pag. 428 en 486. Zelf zag ik een Gekraagde Roodstaart en vaak Goudhaantjes 'bidden', maar altijd gedurende zeer korte tijd (maximaal circa 2 seconden).

● P. D. Nijman, Pieter Nuijtsstraat 94, Geldrop.

Boomnesten van de Huismus

In de literatuur wordt af en toe gesproken over boomnesten van de Huismus. Vooral in verband met de weverafkomst van deze dieren.

Op 24 maart 1977 vond ik in Diergaarde Blijdorp te Rotterdam opvallend veel boom-

nesten. Deze zitten gemiddeld 8 à 10 m hoog en zijn bolvormig met een gemiddelde doorsnede van 25 cm. Af en toe is er een groot uitgezakt exemplaar van wel een meter lengte. De nesten bestaan van een afstand gezien uit stro, hooi en papier. In een populierenlaan van ± 300 m lang, met een onderlinge afstand van de bomen van 3 à 4 m vond ik 21 nesten, meestal 1 nest per boom. Groepjes berken zijn ook zeer in trek. In twee boomkruinen van 4 m² zaten resp. 3 en 8 nesten. In een andere hoek van de tuin zaten 7 nesten in 4 bomen welke binnen een cirkel van 10 m stonden. Ook klimop is zeer in trek.

In de dierentuin is voedsel in overvloed, zodat er zeer veel mussen kunnen leven. Dakpannen om onder te nestelen zijn er niet veel. De meeste dieren broeden in schuren, soms zelfs tussen het gaas van de panterhokken.

Het grote aantal dieren ontstaat door een overvloed aan voedsel terwijl het tekort aan nestruimte de oorzaak zou kunnen zijn dat de dieren 'terugvallen' in hun oude wevergewoonten.

● Drs. C. J. Heij, Adriaan van de Doeslaan 54b, 3054-EG-Rotterdam.

Dood Huiszwaluwwijfje trekt mannetjes aan?

Op 12 juni 1974 zag ik bij de ingang van het kampeerterrein 'Robbenoord' op Wieringen een dode ♀ Huiszwaluw op de weg liggen. Op zichzelf niets bijzonders, net zo min als de zwaluwen, die vlak naast de weg bij een plasje water vochtige klei voor hun nesten haalden.

Het vreemde was echter, dat vier mannetjes om beurten probeerden te paren met het dode wijfje. Ik stopte mijn auto op ca 1 meter afstand van de dode vogel en pas toen ik vlakbij was, vlogen de mannetjes weg. Ik legde de dode vogel vlak bij de plas en reed mijn wagen iets verder en parkeerde hem aan de kant van de weg om te kijken wat er verder gebeurde. De mannetjes waren echter al weer terug en herhaalden hun paarpogingen met het dode wijfje.

Wie weet een antwoord op dit vreemde voorval? Welke signalen kan een dode vogel uitzenden?

● A van Beek, Van Hall-laan 12, Harderwijk.

Proceedings Conference of Wadden Sea Experts

Van de op 26-28 november 1975 gehouden conferentie op Schiermonnikoog van waddenspecialisten is een gedrukt boekje van 96 pagina's met de gehouden voordrachten verschenen. Deze voordrachten werden gehouden door dr. F. Goethe, prof. dr. N. Kingo Jacobsen, dr. D. König, prof. dr. M. F. Mörzer Bruyns en dr. W. J. Wolff.

Het is een uitgave van CRM en Bijdrage nr. 3 van de Waddenzee Werkgroep. Serius geïnteresseerden kunnen het boekje aanvragen bij het NIOZ, postbus 59, Texel.